

ČEDOMORSTVO

**Jelena Komazin
Jelena Trković
Lukša Vragolov**

Smjer socijalna pedagogija
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

SAŽETAK

Cilj ovog rada dati je pregled nekih od specifičnosti kaznenog djela čedomorstva. Čedomorstvo je pojam koji podrazumijeva ubijanje tek rođenog djeteta od strane majke. Budući da definicija čedomorstva nije univerzalna u svim državama i njihovim zakonodavstvima, prvi dio rada dati će usporedbu različitih definicija čedomorstva kako bi se što bolje osvijetlio taj problem. Za potpuno shvaćanje ovog kaznenog djela potrebno je ukazati na sve moguće čimbenike i okolnosti pod kojima se ono zbiva. U okviru etiologije skrenut će se pažnja, između ostalog, i na zablude javnosti o motivima čedomorki, te difuziju društvene odgovornosti. Sve okolnosti samog čina čedomorstva važne su za bolje razumijevanje toga kaznenog djela i kvalitetnije preventivno djelovanje.

Ključne riječi: čedomorstvo, etiologija, fenomenologija

UVOD

Najljepši primjer ljubavi i pažnje u prirodi svakako je majčina ljubav prema svome djetetu. Privrženost majke prema djetetu, zbog svog intenziteta i posebnosti, izazvala je veliko zanimanje u mnogim znanostima (psihologija, sociologija, pedagogija) kao i u svakodnevnom životu. Iz navedenih razloga pojava čedomorstva potaknula je još veću znatiželju kod stručnjaka i zgražanje javnosti. Mnogi se pitaju kako je moguće da se tako jaki majčinski osjećaji mogu pretvoriti u monstrozni čin ubojstva tek rođenog djeteta.

Odnos društva prema majci koja je ubila svoje novorođeno dijete je karakterizirao različiti raspon reakcija od strogih kazni, uključujući i smrtnu kaznu (u srednjem vijeku), do suvremenog kaznenog zakona koji navodi čedomorstvo kao privilegirani delikt ubojstva. Što se tiče Kaznenog zakona u RH tijekom devedesetih godina 20 st. došlo je do izmjene zakona o kaznenom djelu čedomorstva. Za razliku od zakonskog opisa kaznenog djela čedomorstva u članku 36. ranijeg KZH iz 1993. godine, zakonodavac u ovoj odredbi Kaznenog zakona iz 1997. više ne ističe poremećaj što ga je kod majke izazvao porođaj

kao motiv privilegiranja čedomorstva u usporedbi s kaznenim djelom ubojstva. Novom regulacijom zakona pooštava se represivna mjera i naglašava se element socijalne nužde.

Iz istih i sličnih razloga se u autora ovoga rada pobudilo zanimanje za ovu temu, odnosno za sve aspekte kaznenog djela čedomorstva.

DEFINICIJA I POJAM KAZNENOG DJELA ČEDOMORSTVA

Čedomorstvo kao pojam koji podrazumijeva ubijanje tek rođenog djeteta od strane majke poznat je od davnina. Čedomorstvo dolazi od dviju riječi: čedo i umorstvo. Taj naziv ima svoje korijene u latinskoj riječi *infanticidium*, složenici od riječi *infans* (dijete) i *occido* (ubiti). Riječ "*infanticidium*" nije primjerena onome što u sudsko – medicinskoj terminologiji treba označavati. Postoji stručni termin koji označava kritički period života u kojem se ubojstvo događa, a to je *neonatus* ili novorođenče. Ali pošto je riječ novorođenče presložena za dvosloženicu, koristi se naziv čedo koje mu je sinonim. Na taj način je krivično djelo ubojstva novorođenčeta nakon poroda dobilo naziv čedomorstvo (Medicinska enciklopedija, 1964).

U kaznenopravnom smislu pojam kaznenog djela čedomorstva je subordiniran pojmu "ubojstvo". Riječ je o privilegiranom djelu *delicta propria*, koje može počiniti samo biološka majka djeteta usmrćenjem djeteta, pod uvjetima koje propisuje zakon. Ovaj konstitutivni element ovog kaznenog djela, čini temelj njegove privilegiranosti. Konstitutivni elementi bića kaznenog djela čedomorstva su (Modly, Barišić, 1998:5):

- Počinitelj djela može biti samo biološka majka djeteta.
- Objekt radnje je vlastito novorođenče.
- Radnja izvršenja može biti svaka radnja, djelovanje ili propuštanje, koje uzrokuje smrt djeteta.
- Posljedica djela je nastupanje smrti djeteta.
- Vrijeme izvršenja djela može biti samo za vrijeme ili izravno nakon poroda

Kazneni zakoni ne određuju uvijek točno vrijeme trajanja poremećaja, pa se slučajevi promatraju individualno. Smatra se da se u navedenom vremenskom periodu uslijed porođajnih bolova, porodilja nalazi u izuzetnom fizičkom i psihičkom stanju iz kojeg se javlja poremećaj koji smanjuje njezinu ubrojivost. Taj se poremećaj kod porodilje ne pretpostavlja, već se utvrđuje u svakom slučaju (Konstatinović - Vilić, 1986). Treba utvrditi njegovu vrstu, narav, intenzitet i vrijeme trajanja kao i utjecaj takvog poremećaja na ponašanje čedomorke tempore criminis, tj. izjasniti se o pitanju njene ubrojivosti u vrijeme izvršenja kaznenog djela (Kovač, 2003).

Usudskopsihijatrijskom pogledu na čedomorstvo nigdje se ne može naći tvrdnja, opis ili postavka da normalan fiziološki porođaj dovodi do takvih psihičkih promjena koje bi direktno ili po analogiji mogle biti svrstane u neku od poznatih ili priznatih kliničkih, odnosno psihopatoloških kategorija; iz čega proizlazi da psihijatrija ne priznaje ženi porodilji, pri normalnom kretanju stvari kod poroda, nikakav poseban psihički status (Kampadžija, 1981). Ono što postoji, i u čemu su svi suglasni, jest porođajna psihoza.

POVIJESNI OSVRT

Kroz povijest se može uočiti raspon od izrazito strogog kažnjavanja čedomorki u srednjem vijeku (npr. *Constitutio Criminalis Carolina* iz 1532. g. – zakopavanje, nabijanje na kolac, davljenje u vodi, itd.) do njihova privilegiranog položaja (zatvorske kazne blaže nego za obično ubojstvo) u kaznenim

zakonima 19. i 20. stoljeća (Grozđanić, 1996:293).

Code penal je novelom iz 1901. ukinuo smrtnu kaznu za kazneno djelo čedomorstvo i predvidio kaznu doživotni prinudni rad, odnosno kasnije vremensku kaznu. Od tada se i u zakonodavstvima drugih zemalja usvaja koncepcija o blažem kažnjavanju žene koja vrši čedomorstvo (Konstatinović - Vilić, 1986).

ČEDOMORSTVO U HRVATSKOM KAZNENOM ZAKONU

U srednjem je vijeku kazneno pravo u Hrvatskoj imalo opće karakteristike bivšeg europskog kaznenog prava. U 19. stoljeću vrijedio je u Hrvatskoj austrijski Kazneni zakon o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852. god. U kojem se naglašavala razlika u kažnjavanju ubojstva bračnog (teška tamnica do smrti) i vanbračnog (10 - 20 godina zatvora) djeteta (Grozđanić, 1997).

Od 1930. godine na području Hrvatske vrijedio je Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije u kojem je također sadržano različito kažnjavanje za ubojstvo bračnog, odnosno vanbračnog djeteta, ali se i prvi put uvodi i pojam psihičkih smetnji vezanih uz porođaj (Grozđanić, 1997:65).

1951. godine u socijalističkoj Jugoslaviji dolazi do nove formulacije zakona u kojoj dolazi do ukidanja razlika između bračnog i vanbračnog djeteta kao zakonskog obilježja djela (Grozđanić, 1997:65).

Sve promjene zakona, uključujući i buduće, odnose se na zapriječenu kaznu, a ne na motiv koji ovo djelo privilegira u odnosu na temeljni oblik ubojstva. Tako i regulacija iz 1977., koja je kasnije preuzeta kao KZH iz 1993., predviđa da je čedomorstvo privilegirani oblik ubojstva za koje je propisana kazna zatvora od 3 mjeseca do 3 godine (za tzv. "Obično ubojstvo" predviđena je kazna najmanje 5 godina zatvora) (Grozđanić, 1997).

U zakonskom se opisu naglašava "da je djelo počinila majka koja je svoje dijete lišila života za vrijeme porođaja ili neposredno poslije porođaja, dok traje poremećaj..." (čl. 36. stavka 1. KZH).

Očigledno je iz zakonskog teksta da je privilegirani status toga kaznenog djela utemeljen na psihičkim smetnjama koje su nastupile tijekom porođaja i pod čijim je djelovanjem majka počinila ubojstvo svoga djeteta.

Posljednju regulaciju predstavlja KZ iz 1997: "Majka koja usmrti svoje dijete za vrijeme ili izravno

nakon poroda, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina” (www.nn.hr), čl.93). Za razliku od zakonskog opisa kaznenog djela čedomorstva u članku 36. ranijeg KZH, zakonodavac u ovoj odredbi Kaznenog zakona više ne ističe poremećaj što ga je kod majke izazvao porođaj kao motiv privilegiranja čedomorstva u usporedbi s kaznenim djelom ubojstva (Hirjan, Singer, 2002). Time je zakonodavac jasno zauzeo stajalište da psihički poremećaj nije razlog za privilegiranje kaznenog djela čedomorstva, pa time i za blaže kažnjavanje, već je eventualno razlog za isključenje kaznene odgovornosti i kažnjivosti. Osim toga pooštava se represivna mjera, u donjoj granici sa tri mjeseca na jednu godinu, a u gornjoj granici sa tri godine na osam godina. Tu se može govoriti i o tome kako se na prvi pogled čedomorstvo opasno približava popularno nazvanom “običnom ubojstvu” u pogledu sankcije. S jedne strane, pooštrenje sankcije uslijedilo je kao logična posljedica izbacivanja psihičkog poremećaja, dok s druge strane ostaje otvoreno pitanje je li, uz ovaj razlog, postojao još neki koji je potaknuo zakonodavca da sankciju pooštri. Također se i kaznena zona proširuje samo na slučajeve izravno nakon poroda čime se skraćuje period koji je to djelo do sada činio privilegiranim ubojstvom (Mak, Šarlija, 1999).

Sudionici u kaznenom djelu čedomorstva ne mogu se koristiti privilegijom iz članka 93. KZ, već odgovaraju za sudioništvo u teškom ubojstvu. Majka koja drugog potakne ili mu pomogne da liši života njeno novorođenče za vrijeme ili izravno nakon poroda odgovara kao poticatelj na kazneno djelo čedomorstva ili pomagač samo ako je to učinila za vrijeme ili izravno nakon porođaja, dok izvršitelj odgovara za takvo ubojstvo (Hirjan, Singer, 2002).

Ako se u ponašanju majke koja je lišila života svoje djeteta za vrijeme ili izravno nakon poroda stječu obilježja teškog ubojstva iz članka 91. KZ, neće time njezina radnja izgubiti značenje čedomorstva, već će se raditi o otegotnim okolnostima koje će utjecati na odmjeravanje kazne u kaznenom okviru predviđenom za kazneno djelo čedomorstva (Hirjan, Singer, 2002).

KOMPARATIVNI PREGLED ZAKONSKIH RJEŠENJA

Usporedbom različitih kaznenih zakona, uočava se da je u gotovo svim zakonima čedomorstvo privilegirano kazneno djelo, ali da su motivi za blaže sankcioniranje tog kaznenog djela različiti. Tako

npr. motiv čuvanja časti, koji blaže kažnjavanje čedomorki obrazlaže sramotom počiniteljice i njezine obitelji, još i danas možemo naći u kaznenom zakonu Španjolske, Portugala, Argentine i Čilea. Motiv čuvanja časti nalazimo i u Kaznenom zakonu Nizozemske: “Majka, koja iz straha od otkrivanja porođaja, svoje dijete u tijeku porođaja ili kratko nakon njega namjerno ubije, bit će kriva i osuđena na zatvorsku kaznu do 6 godina” (čl. 290). Slično je rješenje i u danskom i u islandskom pravu. No, bez sumnje je motiv čuvanja časti u današnjim uvjetima (ravnopravnost bračnog i vanbračnog djeteta, favoriziranje samohranih majki) zastario i izraz je već odavno prevladanih kulturnih modela i moralnih društvenih modela (Grozđanić, 1997). Danas zakonska rješenja privilegij čedomorstva najčešće obrazlažu duševnim poremećajima porođilje, što znači posebnim psihološkim stanjem koje je nastupilo tijekom porođaja, čime je motiv prebačen s društvenog na psihološko i biološko područje. Tako npr. engleski *Infanticide Act* iz 1938. poremećaj uzima kao okolnost koja djelo ubojstva djeteta kvalificira ne kao *murder*, već *manslaughter*. Takva rješenja nalazimo u kaznenom zakonodavstvu Švicarske, Norveške, Grčke, Poljske, Rumunjske, Ruske Federacije, kao i Hrvatske (Grozđanić, 1997).

ČEDOMORSTVO U SUDSKOJ PRAKSI

Grozđanić (1997) provela je istraživanje koje je obuhvatilo ukupno 17 pravomoćnih presuda kaznenog djela čedomorstva u općinskim sudovima u Republici Hrvatskoj.

Prema statističkim pokazateljima kazneno djelo čedomorstva u ukupnom kriminalitetu osuđenih punoljetnih osoba u Republici Hrvatskoj prisutno je u minimalnim brojkama. No, treba imati u vidu “tamnu brojku” čedomorstva, za koju je realno pretpostaviti da se ne smije zanemariti jer se djelo čini u tajnosti, a žrtve nisu u mogućnosti omesti tu tajnost.

Iz provedenog istraživanja, u kojem je najveća pozornost koncentrirana na “poremećaj” kao zakonsko obilježje bića kaznenog djela čedomorstva, proizašli su sljedeći rezultati:

- Od ukupnog broja promatranih slučajeva za 35% (6 predmeta) nije izvršeno vještačenje da se utvrdi da li u počiniteljice djela postoji poremećaj izazvan porođajem. Drugim riječima, u trećini od svih slučajeva ovog uzorka suci su presumirali postojanje poremećaja.

- U 11 slučajeva iz ovog uzorka (65%) sud je proveo psihijatrijsko vještačenje na okolnost poremećaja izazvanog porođajem. U svim slučajevima, bez iznimke vještaci su se izjašnjavali o stupnju uračunljivosti. Najviše je bio zastupljen zaključak o bitno smanjenoj uračunljivosti (78%, odnosno 8 slučajeva).
- Od ukupnog broja razmatranih slučajeva 13 počiniteljica skrivalo je trudnoću, čak 16 njih rodile su same, a u 46% slučajeva (8 počiniteljica) sakrile su dijete nakon što su ga lišile života. Ovi podaci nameću sljedeći zaključak: ako je žena skrivala trudnoću, rodila sama i sakrila dijete nakon što ga je lišila života teško je govoriti o čedomorstvu pod utjecajem poremećaja izazvanog porođajem (Grozđanić, 1997).

ETIOLOGIJA ČEDOMORSTVA

BIOLOŠKE TEORIJE

Veliku važnost ima i opće zdravstveno stanje žene, kao i moguće preboljene bolesti, jer svako narušavanje homeostaze je praćeno nizom promjena. Kod istraživanja Cajner (1993) na uzorku od 30 čedomorki u razdoblju od 1985.g. do 1990. g. udio kronično bolesnih ženskih osoba je 33 %. između ostalih smetnji, zraženiji su neurološki ispadi, kao što su disfunkcija bubrega, rahitis, slaba uhranjenost, blagi tremor ruku i kapaka, kronična glavobolja, bol u prsima, kočenje ruku, loše spavanje, psihomotorna insuficijencija i epilepsija.

Drugi autori uzroke čedomorstva traže u postojanju generativnih faza u životu žene, svaka sa svojim posebnostima i fiziološkim promjenama što utječe i na psihički život žene (Konstantinović - Vilić, 1986). Kao rezultat specifičnosti što proizlaze iz fiziološke strukture, ženu muče stalni poremećaji prekidani kratkim intervalima dobrog zdravlja. Većina žena veći dio svog punoljetnog života provodi u trudnoći, dojenju, brizi je li ili nije trudna. (Šeparović, 1987).

Kao najkritičnije faze u životu žene, s najvećim rizikom za pojavu psihičkih smetnji i poremećaja zbog naglih ili intenzivnih promjena u organizmu moglo bi se izdvojiti razdoblje menstruacije i PMS-a, (hormonske promjene dovode do povećane duševne labilnosti i razdražljivosti), a posebno trudnoća i porođaj. Nema statistički značajne povezanosti između menstruacije i kriminaliteta; iako jedan autor u svom istraživanju dolazi do zaključka da je veći broj majki ubio svoju djecu za vrijeme

menstruacije (Cramer, 1974; prema Singer, 1994).

Kao poseban fenomen pojavljuje se neznatna ili nepoznata trudnoća koja je već u kasnijem razdoblju nepoznata i samoj trudnici jer je često praćena lažnim mjesečnicama. Većinom se javlja kod prvotkinja i žena u klimakteriju. U tim slučajevima čedomorke se brane da nisu znale da su trudne, da su se i same iznenadile porodom, te da se nisu mogle snaći u takvoj situaciji (Modly, Barišić, 1998).

Cajner (1993) smatra da majke kasno, otprilike u 4./5. mjesecu trudnoće postanu svjesne svoga stanja zbog različitih konflikata: loš odnos s majkom, Edipov kompleks, strah od promjena na vlastitom tijelu, smrt, nesređeni bračni odnosi, osjećaj krivnje, strah od reakcija socijalne sredine.

Konstantinović - Vilić (1986) definiraju porođaj kao opće tjelesno i psihičko stanje izmorenosti koje doprinosi zajedno sa socijalnim momentom potiskivanju materinskih osjećaja. Dolazi do iscrpljenosti i razdražljivosti, i uz pritisak objektivne situacije majka ne osjeća ljubav prema djetetu, koje joj je strano.

Sam porođaj je uglavnom normalan, prate ga organski ili neuropsihički poremećaji koji se ubrzo gube, a svijest roditelje je očuvana (Kovač, 2003). No, može biti i kompliciran, patološki koji često izaziva kratkotrajne, ali i dugotrajne fizičke i psihičke poremećaje (Jevtić, 1959; prema Burić, Marasović, Milat, 2002).

PSIHOLOŠKE TEORIJE

Konstantinović - Vilić (1986) smatra da tipične ženske osobine: plašljivost, pasivnost, ovisnost, bespomoćnost, slabo samopouzdanje, emocionalnost i neagresivnost imaju biopozitivan utjecaj na žensku psihu i odvrćaju od kriminaliteta. Ipak, neke žene se odlučuju na počinjenje kaznenih djela, čak i jako brutalnih kao npr. čedomorstva, nakon čega se mnogi pitaju zašto. Pobornici psiholoških teorija traže objašnjenje u strukturi ličnosti počiniteljice i eventualno postojanju psihičkih poremećaja nakon poroda.

Najčešće obrađena osobna karakteristika ovih žena je životna dob u vrijeme izvršenja djela. Prema podacima Ureda za kriminološka ispitivanja u Zagrebu (1959) na uzorku od 168 čedomorki s čitavog teritorija Hrvatske 54% počiniteljica je u dobi između 14 i 24 godine; 44% je između 25 i 44 godine, a više od 45 godina ima 2% počiniteljica.

Prema istraživanju Cajner (1993) prosječna dob na uzorku od 30 čedomorki je 27 godina, a većina (36.7%) je u dobi od 20 do 24 godine, ali je s obzirom na prethodno istraživanje pomaknuta donja dobna granica i prisutan je porast broja čedomorki u dobi od 35 do 40 godina (Cajner, 1993).

Dob kao osobina sama po sebi nam ne može ukazivati na moguće uzroke počinjenja čedomorstva, ali u vezi sa nekim drugim društveno uvjetovanim čimbenicima može rasvijetliti zamršenu etiologiju čedomorstva. Cajner (1993) to dovodi u vezu sa seksualnim odgojem i informiranosti pri čemu se misli na osobne stavove i tretiranje vlastite seksualnosti, kao i na usvojena dominantna moralna shvaćanja o toj sferi života. Zaključuje, s čime se i autori rada slažu, da su mladi naraštaji zdraviji u tom pogledu jer se realno odnose prema svom spolnom nagonu, a i njihov moralni stav odobrava kontracepciju i nekad pobačaj, što rezultira smanjenom pojavnošću čedomorstva.

Stupanj inteligencije odlučan je u velikoj mjeri kod reagiranja i rješavanja konfliktnih situacija. U istraživanju Cajner (1993) kao pouzdan rezultat psiholoških testiranja čedomorki bio je 78.9% počiniteljica prosječne inteligencije. Među slučajevima ispodprosječne inteligencije u 50% slučajeva je odstupanje vrlo blago, a svega 5.3% se približava granici debilitema. Iz ovih rezultata se može zaključiti da snižena inteligencija nije karakteristično obilježje čedomorki. Ali, potrebno je uzeti u obzir cjelokupno kognitivno funkcioniranje tih osoba. One su često vrlo primitivne, bez osnovne naobrazbe, sa smanjenim sposobnostima mentalne koncentracije i suženim interesima. Dakle, njihova okolina, stil i pravila života koče intelektualni razvoj (Cajner, 1993).

Čedomorke karakterizira siromašni, sputani emocionalni život sa suženim načinom doživljavanja i osnovnim depresivnim raspoloženjem. To su pretežno emocionalno zakočene žene, nezrele i labilne. Većina žena iz uzorka u sebi posjeduje emocionalne konflikte, nerealan stav prema sebi kao i negativan stav prema okolini. To se najbolje očituje u upornom negiranju vlastite trudnoće sve do momenta rođenja neželjenog djeteta (Cajner, 1993). Često proživljavaju afektne jakе emocionalne eksplozije, smanjeno racionalno ponašanje i burne vegetativne reakcije (Milosavljević, 1986). U jednom od takvih stanja, neposredno nakon poroda moguće je da majka ubije svoje dijete.

Iz svega navedenog ipak se ne može zaključiti da temperament djeluje na primarnoj razini, kao

uzrok čedomorstva već može na razini uvjeta biti manje ili više pogodan za izvršenje tog kaznenog djela (Cajner, 1993).

Čedomorstvo može biti posljedica kumuliranja frustracija, nastalih još u djetinjstvu i ranoj mladosti koje u kritičnom trenutku izbijaju eksplozivno potiskujući materinski poriv. Iako se ne radi o agresivno strukturiranim ličnostima, u stresnoj situaciji, pretjerano iritirana i emocionalno uznemirena majka postaje agresivna prema vlastitom djetetu. Zbog toga čedomorstvo spada u reakcije kratkog spoja do kojih dolazi u trenucima sužene svijesti i koje u sebi nose naboj trenutnog razrješenja situacije (Cajner, 1993; Kovač, 2003).

Cajner (1993) je u svom istraživanju zaključila da su egocentričnost, egoizam i primitivizam česte osobine ličnosti čedomorki, te da se mogu dovesti u vezu s etiologijom tog kaznenog djela. Egocentričnost se najbolje očituje u interakciji čedomorki s okolinom. Na prvo mjesto stavljaju sebe, prvo zadovoljavaju svoje potrebe i nagone bez razmišljanja o mogućim posljedicama svojih djela. Prepoznaje ih i kao egoistične jer su vrlo destruktivne prema onome što ugrožava njihovu dobrobit. I primitivizam je zajednička osobina čedomorki, sve njih odlikuje niska obrazovanost i kultura, usmjerenost na uski krug osobnih potreba i interesa, minimalno socijalno orijentiranih.

Psihičke promjene i poremećaji pri porodu

Porod je normalan fiziološki proces, no zbog velikih bolova, straha i zabrinutosti žena se nađe u stanju fizičkog i psihičkog stresa. Tijekom poroda kod psihički zdrave osobe se mogu aktivirati različite latentne duševne bolesti ili psihički poremećaji (Kovač, 2003).

Psihičke reakcije na porod negativno obojene se dijele u tri skupine:

1. Sindrom tužnog raspoloženja - traje vrlo kratko (3 - 6 dana), ozbiljnije ne utječe na psihičko zdravlje, a rezultat je postporođajnih endokrinoloških promjena; estrogen i progesteron - depresori živčanog sustava se pojačano luče, a hidrokortikosteroidi smanjeno koji utječu depresivno na raspoloženje (Havelka, 1995).

2. Postporođajna depresija (baby blues) - teži oblik negativnih psihičkih reakcija na porođaj i nemogućnost prilagodbe na nagle hormonske promjene. Potištenosti nakon poroda sklonije su prvorođkinje, starije roditelje, neudate i žene kod kojih je porod izvršen carskim rezom (Havelka,

1995).

3. Postporodajna psihoza- sindrom koji karakterizira teška depresija i sumanutost poslije poroda. Uključuje različite poremećaje raspoloženja s psihotičnim simptomima, a karakteriziraju je misli da nudi sebi i djetetu (Kovač, 2003). Teška poremećenost u raspoloženju praćena deluzijama, smetenošću, poremećenom percepcijom i odnosima prema drugima.

SOCIOLOŠKE TEORIJE

Mak. i Šarlija (1999) socijalnu nuždu definiraju kao posebno stanje koje uključuje niz motiva i čimbenika koji pogoduju pojavnosti čedomorstva: slabe materijalne prilike, izvanbračnost, needuciranost, način egzistencije. Radi se o naglašavanju socijalnih nevolja i bitnog elementa društvene odgovornosti.

Istraživanje Cajner (1993) pokazuju da većina počiniteljica dolazi sa sela, ali u posljednje vrijeme se zapaža trend pomicanja prema gradovima. U doba industrijalizacije sa sela masovno pristižu neiskusne i lakoumne radnice koje se lako zavedu, neželjeno ostanu u drugom stanju. No, u gradskim sredinama se također toleriraju ponašanja i odnosi koji na selu mogu dovesti do težih konflikata, mehanizmi društvene kontrole su slabiji, ljudi su manje upućeni u živote jedni drugih, tako da je manja potreba za bijegom od sramote i osude okoline.

Većim dijelom čedomorke u uzorku Cajner (1993) pripadaju populaciji koju karakteriziraju vrlo siromašni socijalni kontakti u djetinjstvu i ranoj mladosti.

U mladosti su im osobito smanjeni kontakti s muškim spolom, što ih čini naivnima, neiskusnima i frustriranim. Olako se upuštaju u vezu s muškarcem, prepuštajući se momentalnim nagonima. Kad ostanu trudne ne poduzimaju na vrijeme nikakve mjere da se riješe neželjene trudnoće, možda kao rezultat prevelike pasivnosti i primitivnosti ili pak nedovoljnog znanja i informiranosti (Cajner, 1993).

Postojanje nekog od oblika socijalno-patološkog ponašanja registrirano je u 20 % žena na uzorku istraživanja Cajner (1993). U svim slučajevima se radi o alkoholizmu oca. Kao moguće objašnjenje postavlja se teza da djevojke iz takvih obitelji traže muškarca koji bi im nadomjestio oca. No, u vezu ulaze brzo i nepromišljeno pa se često razočaraju u odabiru.

Od obilježja obitelji čedomorki na prvom mjestu se ističe strogost roditelja. Uglavnom se radi o obiteljima krutih nazora i jasno definirane, nefleksibilne hijerarhije i siromašne interakcije među članovima, s postojanjem tabu tema- npr. spolnost (Cajner, 1993). Čedomorstvo može biti i rezultat provale seksualnih trauma iz prošlosti. Atmosfera konfuzije koja vlada u tim obiteljima, gdje roditelji i djeca ne govore istim jezikom, ima patološke posljedice na sazrijevanje i odrastanje djevojaka, budućih majki (Bonnet, 2000).

O čedomorstvu se obično razmišlja kao o kriminalitetu mladih neudatih djevojaka i žena. No, sljedeća istraživanja pokazuju da se s vremenom mijenja sastav te populacije s obzirom na bračno stanje njenih pripadnica (Cajner, 1993).

Prema podacima Ureda za kriminološka ispitivanja (1959) u razdoblju od 1946. do 1955. od ukupno 168 čedomorki na teritoriju RH najviše ih je bilo neudatih (66.7 %), zatim udovica (17.3%), pa udatih (11.3%), rastavljenih (4.2%), te konkubinat (0.6%) (Cajner, 1993).

Prema istraživanju Cajner (1993) na uzorku od 30 žena u razdoblju od 1985. do 1990. ponovno postaje izražena težnja izjednačavanja broja neudatih (46.7%) i udatih žena (33.3%). Razvedenih čedomorki bilo je manje (16.7%), a udovica samo 3.3%. U njenom istraživanju također je obrađena i kvaliteta bračnih odnosa, a rezultati su očekivano bili poražavajući: velika većina čedomorki (90 %) je izrazila nezadovoljstvo svojim bračnim statusom što objašnjava traženje emocionalne satisfakcije izvan braka. No, kako i same izjavljuju zbog djece, ekonomske ovisnosti o mužu i straha od osude okoline ne odlučuju se na razvod braka. Veći dio žena (73.3%) već ima jedno ili više djece što dodatno komplicira situaciju.

Istraživanjem kriminaliteta žena došlo se do zaključka da se najveći broj kriminalki regrutira iz završenih nižih razreda osnovne škole (Konstantinović - Vilić, 1986). No s vremenom se pomiče obrazovna dob prema višim razinama kod populacije čedomorki, što nam najbolje dokazuju slijedeća istraživanja:

Prema istraživanju Ureda za kriminološka ispitivanja (1959) na uzorku od 168 čedomorki u razdoblju od 1946.g. do 1955. g. većina ih nije završila osnovnu školu (56.5%), manji broj (35.7%) ih je završilo, a nijedan nije završila srednju školu (Cajner, 1993).

Za razliku od prethodnog istraživanja kod

istraživanja Cajner (1993) na uzorku od 30 žena u razdoblju od 1985.g. do 1990. g. dolazi do izjednačavanja broja čedomorki sa završenom osnovnom (33.3%) i srednjom školom (30.0%). Ovakvi rezultati se tumače prodorom školskog sustava i u ruralne sredine. Prema tome, o čedomorstvu se ne može više govoriti kao o deliktu neobrazovanih, neupućenih mladih djevojaka. Ove djevojke posjeduju osnovna znanja o spolnosti, kontracepciji i mogućnosti pobačaja, no moralne norme (nametnute sa strane obitelji i društva) im ne dopuštaju da primjene konkretno svoje znanje.

Prema istraživanju Marcikić, Dumenčić i sur. (2003) na uzorku od 14 osumnjičenih čedomorki u razdoblju od 1980.g. do 2002.g. osumnjičene žene su uglavnom bile niskog obrazovanja (60 %), a imale su djelomično završenu ili završenu osnovnu školu, dok su bile zaposlene kao nekvalificirane radnice i domaćice. Sa završenom srednjom školom bilo ih je samo pet (33%), a samo jedna je bila studentica.

U uskoj vezi s obrazovnom razinom dolazi i zanimanje čedomorki. Prema istraživanju Ureda za kriminološka ispitivanja (1959) na uzorku od 168 čedomorki u razdoblju od 1946.g. do 1955.g. najviše je bilo zemljoradnica (64.9%), zatim radnica (22%), manje službenica (4.2%), jednako domaćica i kućnih pomoćnica (3.6%), te najmanje učenica i studentica u jednakom postotku (0.6%) (Cajner, 1993).

Na uzorku od 30 čedomorki u razdoblju od 1985. g. do 1990.g. istraživanja Cajner (1993) vidljive su neke promjene u strukturi zanimanja u odnosu na prije navedeno istraživanje: najviše je čedomorki bez zanimanja (33.3 %), zatim po brojnosti slijede radnice u uslužnoj djelatnosti (23.2 %), za razliku od radnica u industriji (13.3%). Domaćice sudjeluju u postotku od 20%, učenice i studentice s postotkom od 10.0 %.

Osobe bez zanimanja su najučestalije u populaciji čedomorki, ekonomski su ovisne, teže traže zaposlenje, a ako ga i nađu žele ga zadržati pod cijenu života novorođenčeta. Dalje uspoređujući rezultate s prethodno navedenim istraživanjem vidljivo je da je nestala kategorija zemljoradnica što Cajner (1993) objašnjava migracijom sa sela u grad pri čemu žene napuštaju način egzistencije, ali ne stavove, shvaćanja i navike.

Slabe materijalne prilike same za sebe vjerojatno ne bi imale značajan utjecaj za etiogenezu kaznenih djela ubojstava. No, za sobom povlače niz drugih kriminogenih čimbenika kao: nisko obra-

zovanje i kulturna razina, razvijanje primitivnih osobina i navika, predrasuda, svakodnevne brige za životne potrebe, nespokojsvo i psihički nemir (Konstantinović-Vilić, 1986).

Prema istraživanju Cajner (1993) na uzorku od 30 čedomorki u razdoblju od 1985.g. do 1990.g. veći dio (87%) ima znatnih ekonomskih teškoća i nalazi se na rubu egzistencije, 50% ih je čak bez imovine, 36.7% karakterizira slabo materijalno stanje, a tek 6,7% srednje i dobro. Nijedna od njih nema vlastiti stambeni prostor što je vrlo prepoznatljiv dokaz ekonomske ovisnosti, a veći dio (53.3%) ih živi u roditeljskoj kući.

Prebacivanje uzroka čedomorstva na biološko područje dovodi do ignoriranja objektivnih faktora, glavnih uzroka koji se nalaze u socijalnim, ekonomskim i drugim socijalno uvjetovanim okolnostima u kojima živi, kao i u moralu društvene sredine. No, pored ovih objektivnih postoje i značajne subjektivne okolnosti – emocionalno stanje roditelja i niz konflikata motiva i nagona. Samo splet endogenih i egzogenih činitelja može dovesti do počinjenja čedomorstva (Grozđanić, 1997).

MOTIVI ČEDOMORSTVA

U čitavom lancu motiva koji rezultira čedomorstvom osnovni motiv je želja da se zataji trudnoća i poroda prvenstveno da se izbjegne sramota i osuda okoline (prijetnja roditelja, gubitak voljene osobe, gubitak namještenja, pogoršanje materijalnih prilika). Često se radi o deliktu neudanih djevojaka ili je posrijedi izvanbračna trudnoća, te je glavni motiv zatajenje prethodne bludnosti tj. sramote nezakonitog djeteta (Singer, Mikšaj - Todorović, Poldrugač, 1985).

Najčešći motivi čedomorstva (Modly, Barišić, 1998):

- Strah od sramote i osude okoline i roditelja zbog izvanbračnog majčinstva.
- Strah od malograđanskih predrasuda u primitivnim sredinama
- Teške materijalne prilike i strah od budućnosti s korijenom u egoizmu
- Trudnoća kao posljedica bračne nevjere ili nesigurnost u očinstvo/ strah od konflikta s bračnim drugom ili gubitkom
- Smanjeni izgledi za udaju materijalno ugroženim ženama
- Otac djeteta je već oženjen, druge je rase ili vjere...

- Dijete smeta lakomislenom i neodgovornom stilu života, predstavlja preveliko financijsko opterećenje

Važno je ne zaboraviti da niti jedan motiv sam po sebi ne dovodi do čedomorstva, već se u pravilu u praksi radi o zajedničkom djelovanju više motiva (Modly, Barišić, 1998).

Zanimljivo je spomenuti i neke suvremene razloge ubojstva novorođenog djeteta: nemogućnost majke da skrbi o djetetu, rođenje djeteta izvan braka, požuda za novcem, slavom, moći, manipuliranje spolom i brojem djece, strah i odbijanje (Marcikić, Dumenčić i sur., 2003).

OBJEKT ČEDOMORSTVA

Sukladno zakonskoj definiciji čedomorstva, objekt čedomorstva je novorođenče. Ako je rađanje započelo i nije još dovršeno, riječ je o djetetu, a ne o plodu, pa se u kaznenopravnom smislu smatra da je dijete rođeno, iako porod još fiziološki nije dovršen. Određivanje vremena kad plod postaje djetetom važno je zbog toga, što taj trenutak razdvaja vrijeme izvršenje kaznenog djela protupravnog prekida trudnoće iz čl. 97. KZ-a, od kaznenog djela čedomorstva (Modly, Barišić, 1998).

Problemi se pojavljuju kako u svezi s određivanjem kad se dijete može smatrati rođenim, tako i određivanjem maksimalne granice iza koje se dijete više ne može smatrati objektom kaznenog djela čedomorstva. Po jednom stajalištu čedomorstvo je moguće već nastupom prvih porođajnih trudova aktivnim djelovanjem ili nedjelovanjem (propustom) čedomorke. Prema drugom stajalištu to je početak izlaska djeteta iz majčine utrobe. Po trećem stajalištu, čedomorstvo je moguće kad prestane maternično (placentarno) disanje i započne (postane moguće) plućno, izvanmaternično, disanje. Danas prevladavaju stavovi da je plod postao čovjekom kad je počeo proces rađanja, tj. odvajanja ploda od majčine utrobe, pri čemu se ne traži da je to odvajanje izvršeno u potpunosti (Modly, Barišić, 1998).

Stavovi autora do kada se dijete može smatrati novorođenčetom također su vrlo raznoliki. Po jednom stajalištu, prihvaćenom u medicinskoj znanosti i praksi, pod novorođenčetom se razumijeva plod od završetka materničnog života, pa do početka izvanmaterničnog života, ako omeđivanje pupčanika nije dovršeno, tj. da pupčani patrljak još nije potpuno otpao. Prema drugom stajalištu, dijete se smatra novorođenčetom do prvog dojenja. U prak-

si obično traje 24 sata, tada se dijete prvi put hrani i od tada se smatra dojenčetom. Sudskomedicinski se dijete smatra novorođenčetom od izbacivanja mekonijuma iz debelo crijeva (obično prva tri dana po porodu), odnosno od trenutka otpadanja pupčanog patrljka što se fiziološki događa 3 - 5 dan po porodu. Ovo se stajalište nije pokazalo prigodnim u sudskoj praksi, zbog različitog vremena otpadanja pupčanog patrljka bez specifičnog razloga (Modly, Barišić, 1998).

Konstantinović - Vilić (1986) prema uvjetima izvedenim iz *Sudske medicine*, Medicinska knjiga, Beograd - Zagreb 1960. traži zadovoljavanje sva tri kriterija, što se u prosjeku dogodi 3 - 5, a najduže 5 - 7 dana.

MODALITETI IZVRŠENJA ČEDOMORSTVA

U načelu to može biti svako ponašanje, činjenje (aktivno) ili nečinjenje (pasivno), koje ima za posljedicu smrt novorođenčeta. Pasivno se sastoji u namjernom neukazivanju neophodne njege i pomoći (skrbi) od strane majke. Dovoljna su i neznatna propuštanja u pružanju njege i skrbi da bi s izazvala smrt novorođenčeta. Kada majka uskrati potrebnu pomoć i njegu novorođenčetu u vidu hranjenja, utopljavanja i sl., ono umire. Kada dijete umre na taj način, prilikom kriminalističke obrade i kasnije tijekom kaznenog postupka valja uzeti u obzir dob i obrazovanost majke, jer nisu rijetki slučajevi da dijete umre zbog majčina neznanja (Modly, Barišić, 1998).

Čedomorstvo je izvršeno aktivno kad majka aktivno sudjeluje u radnjama koje uzrokuju smrt njenog čeda (Singer, Mikšaj - Todorović, Poldružić, 1985).

Ove se radnje (aktivne) obično dijele u dvije velike skupine: mehaničke asfiksije i mehaničke ozljede.

Mehaničke asfiksije nastaju kao posljedica nemogućnosti prolaska zraka u pluća zbog začepljenja dišnih putova uslijed stezanja vrata, te imobilizacije prsnog koša. Mehaničke ozljede nastaju bilo da majka udara dijete rukama ili nekim tvrdim predmetom po pojedinim dijelovima tijela, bilo da majka samim djetetom udari ili udara o neku tvrdu podlogu; to uzrokuje pucanje krvnih žila tj. unutarnje krvarenje, podljeve, te lomove kostiju, a kao posljedica ovih javlja se smrt (Mak, Šarlija, 1999).

U istraživanju koje su proveli Marcikić, Dumenčić i sur. (2003) glavni uzrok smrti je mehanička asfiksija (37,5 %), zatim brutalna trauma glave i mozga (25 %), stavljanje u plastičnu vrećicu, odbacivanje (25 %) i zadavanje ubodnih ozljeda (12,5 %). Istraživanje je rađeno na uzorku od 24 novorođenčadi i 14 počiniteljica.

Modly i Barišić (1998) još spominju i pojmove „ostavljanje djeteta“ i „napuštanje djeteta“. Pojam ostavljanja djeteta se donosi na čin ostavljanja djeteta i nevođenja brige o njemu s namjerom da ga se trajno oslobodi, pa i nastupanjem smrti, što može i biti isključivi cilj.

Pod pojmom „napuštanje djeteta“ podrazumijeva se napuštanje nemoćnog djeteta s namjerom da ga se trajno riješi, ali ne i usmrti.

Čedomorstvo kao vrsta zakašnjelog pobačaja

Žena, najčešće u strahu od okoline ili pak zbog vlastitog stava o trenutnoj nepoželjnosti djeteta prikriva trudnoću i negira čak i sama pred sobom stanje graviditeta. No, nažalost riječ je u ovom slučaju o destruktivnoj represiji, potiskivanju problema koji tijekom vremena ne samo da ne nestaje, već postaje veći i ozbiljniji. Kada problem dosegne kritičnu točku i izađe na vidjelo, majka je u potpunosti suočena s potiskivanim problemom i želi ga se riješiti „po kratkom postupku“ (Mak, Šarlija, 1999).

Ovakvi tipovi čedomorstava se najčešće nalaze kod počiniteljica koje imaju socio-ekonomska obilježja tipičnih počiniteljica. Često su iz primitivnih sredina, patrijarhalnih obitelji, ruralnih naselja, s nedostatkom spolne edukacije, tako da joj je opcija pobačaja nepoznata ili postaje poznata kod je za to već prekasno, pa im ne preostaje ništa nego usmrtiti dijete odmah pri porodu.

MJESTO IZVRŠENJA ČEDOMORSTVA

Čedomorstvo može biti izvršeno na bilo kojem dostupnom mjestu i u bilo koje vrijeme. U kriminalističkoj praksi čedomorstva se najviše događaju u stanu počiniteljice, osobito u kupaonici ili toaletu ili u blizini stana (kuće), osobito u ruralnim sredinama (polja, livade, šume, gospodarske zgrade). (Modly, Barišić, 1998).

Cajner (1993) prezentira sljedeće rezultate na temelju vlastitog istraživanja: dvadeset od ukupno trideset slučajeva čedomorstva dogodilo se u zat-

vrenom prostoru u kojem je počiniteljica boravila u trenutku izvršenja djela. Zatim 7 (23%) slučajeva se zbilo u neposrednoj blizini kuće gdje majka živi. U prestala 3 (10%) slučajeva, delikt se zbilo na javnom mjestu (autobusna stanica, vlak, rijeka).

U okviru regionalne rasprostranjenosti kriminaliteta znatna pozornost se posvećuje rasporedu kriminaliteta na relaciji selo-grad. Kriminalološka istraživanja, kako u nas, tako i u svijetu (Christiansen, 1960; Johnson, 1982; Jovanović, 1984; Pešić, 1981; prema Cajner, 1993), ukazuju na veću učestalost krivičnih djela kojima se ugrožava život i tjelesni integritet čovjeka, u ruralnim sredinama. Postoji i priličan broj slučajeva zabilježenih u gradovima, ali je karakteristično da su počiniteljice došle sa sela. Čini se da posljednjih desetljeća postoji čak trend pomicanja čedomorstva iz sela u grad. Neka ispitivanja (Aleksić, 1959; prema Cajner, 1993) pokazala su jasno da nije točno govoriti o čedomorstvu kao o deliktu sela. Nagovještavala se i mogućnost da u eri industrijalizacije to postane gradski delikt.

U prilog ovoj Cajnerinoj tvrdnji ide i istraživanje Marcikića, Dumenčić i sur. (2003), koje je izvršeno 10 godina poslije, gdje su, u njegovom uzorku od 15 počiniteljica, čak 9 rodile (dakle, vjerojatno i počinile djelo) u gradu, a samo 6 na selu.

VRIJEME IZVRŠENJA ČEDOMORSTVA

Dobiveni rezultati, prema kojima se čak 90% čedomorstava događa odmah po izlasku djeteta i presijecanja pupčane vrpce, govore u prilog stava zakonodavca o specifičnom psihičkom stanju tijekom i prvih nekoliko sati nakon poroda. Preostalih 10% otpada na svega 3 slučaja, od kojih se jedan dogodio na način da je djelo dovršeno prije nego što li je uopće dovršeno izlaženje djeteta iz porođajnog kanala, drugi je datiran odmah sljedećim danom nakon poroda, dok se treći zbilo šest dana po porodu (Cajner, 1993).

Ovakvi podaci ne moraju ići u prilog stava zakonodavca, jer oni isto tako mogu ukazivati na detaljno i dugotrajno planiranje čedomorstva, a taj kazneni zakon je, kako je već spomenuto, promijenjen 1997. godine, kada je izbačen dio u kojem se spominje poremećaj uzrokovan porodom. Već Cajner (1993) u istom članku kaže: „Naime, počiniteljice čedomorstva gotovo obvezno kriju svoju trudnoću od okoline, a fizičke promjene koje doživljavaju tumače debljanjem ili ih jednostavno prikrivaju za to prikladnom odjećom.“ U njezi-

nom istraživanju na uzorku od 30 počiniteljica, samo se jedna javila doktoru radi brige o sebi i svom budućem djetetu, dok su se druge javile radi pobačaja, ali je bilo prekasno.

Marcikić, Dumenčić i sur. (2003), također, navode da je trudnoća uglavnom (73%) skrivana od drugih ljudi, te da su gotovo sve žene normalno obavljale svoje svakodnevne dužnosti do samog trenutka porođaja, a njih 73 % su pokušale i sakriti tijelo mrtvog novorođenčeta.

Seeling, čak u svojoj tipologiji čedomorki uzima kao glavni kriterij spremljeni plan zločina, te ih dijeli u dvije skupine, one koje su djelo počinile prema već unaprijed smišljenom planu i one koje nisu planirale (Cajner, 1993).

Osim već obrađivanog vremena trajanja statusa novorođenčeta za određivanje vremena počinjenja k.d. čedomorstva važna je i komponenta vremena trajanja poremećaja koji je kod počiniteljice izazvao porod koji je već bio obrađivan u poglavlju o etiologiji.

Prema kriterijima koje daje Američka psihijatrijska udruga da bi se psihički poremećaj (radi se o sadašnjoj ili zadnjoj velikoj depresivnoj, maničnoj ili miješanoj epizodi u okviru velikog depresivnog poremećaja, bipolarnog I ili II ili kod kratkog psihotičnog poremećaja) označio postpartalnim, epizoda mora početi unutar četiri tjedna poslije poroda (DSM – IV, 1996). Treba razlikovati psihički poremećaj i poremećaj raspoloženja koji se pojavljuju kod poroda, o čemu je već bilo riječi.

Kao naročito kritičan dan za pojavu tzv. „depresivnog sindroma“, navodi se u literaturi treći dan poslije porođaja (Pauleheikoff, prema Konstantinović – Vilić, 1986). Žena nije oslobođena fizioloških promjena – organizam se vraća u ranije stanje, ali se istovremeno priprema za jedan novi zadatak, dojenje, koje se sastoji u većoj aktivnosti mliječnih žlijezdi (Konstantinović - Vilić, 1986). Ovdje autorica aludira na moguće određenje tog vremena (trajanja poremećaja) u odnosu na početak dojenja, ali ipak ne daje konkretno mišljenje o tom pitanju.

Vjerojatno postoji još niz različitih mišljenja o ovom pitanju, te je vjerojatno i nemoguće ustvrditi točno vrijeme trajanja poremećaja kod roditelja, jer se to razlikuje od osobe do osobe, ovisno o njenom biopsihološkom profilu. To ide u prilog promjeni KZ-a iz 1997. godine. Kovač (2003), čak navodi podatak, da su neka istraživanja pokazala da je samo u 11 % slučajeva čedomorstva majka bila u psihotičnom stanju.

OPSEG I KRETANJE ČEDOMORSTVA I KAZNE ZA DJELO

Broj osuđenih žena zbog čedomorstva pokazuje konstantan trend pada, a uvjetovan je stalnim i kontinuiranim promjenama u društvu. Danas je opterećenje majki značajno manje zahvaljujući prvenstveno promjenama socijalnog stava, ali i lako dostupnim oblicima kontracepcije ili prekidom trudnoće, pa broj čedomorstava pokazuje laganu, ali stalnu tendenciju pada (Kovač, 2003).

Cajner (1993: 408), kao razloge, još navodi: „oslobađanje žene od ekonomske ovisnosti o muškarcu, promjena stavova i shvaćanja o ulozi žene u užoj i široj društvenoj zajednici, legalizaciji pobačaja do trećeg mjeseca trudnoće, širenje zdravstvene kulture, veća obrazovanost...“

Za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju razdoblju od 1906. do 1910. godine godišnji prosjek kretanja osuda zbog čedomorstva unutar ukupnog kriminaliteta iznosio je 2,5 na 100.000 kazneno odgovornog stanovništva, od 1931. do 1935. godine iznosi 1,7, a od 1946. do 1955. godine 1 na 100.000 (Cajner, 1993).

Trend opadanja broja osuđenih zbog čedomorstva možemo pratiti u Hrvatskoj, prema podacima sudske statistike i tijekom posljednja tri desetljeća. Tako je u razdoblju između 1969. i 1977. bilo jedanaest slučajeva čedomorstva godišnje. U razdoblju između 1982. i 1980. taj se broj smanjio na sedam slučajeva godišnje, da bi u posljednjem razdoblju 1991. i 1992. godine bilo zabilježeno šest slučajeva godišnje (Cajner, 1993).

Mnogi autori (Cajner, 1993; Mak i Šarlija, 1999) posebno napominju tzv. „tamnu brojku“ kriminaliteta, koja je kod ovog kaznenog djela vrlo visoka. Razlozi tome su što je dijete, pri dolasku na svijet, nekako i osjetljivo, te je teško razlikovati čedomorstvo od nesretnog slučaja, zatim činjenica da je većina trudnoća skrivano, pa se nitko ni ne pita gdje je dijete. Čedomorstvo se zbiva ili zbivalo, češće u ruralnim naseljima gdje su zdravstvena služba i službe organa kaznenog progona slabije razvijene, te se stoga lakše skrili njihovoj kontroli. Međutim, kad se govori o trendu opadanja, nema razloga za vjerovanje da se „tamna brojka“ mijenjala sukladno (obrnuto proporcionalno) tom trendu, pogotovo ne za njen rast. Skloniji smo vjerovanju da se, čak stopa „tamne brojke“ smanjila, zbog sve bolje razvijenosti zdravstvene i pravosudne službe u ruralnim naseljima, te trendu pomicanja čedomorstva iz sela u gradove.

U prošlom i ovom desetljeću možemo primijetiti,

	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Prijavljene	9	5	5	11	4	8	9	8	9	5	3	1	6	4	4
Optužene	12	4	6	3	3	2	7	2	4	3	6	3	4	2	2
Osuđene	8	2	6	3	3	1	4	2	2	3	3	2	-	1	1
Bezuvjetni zatvor	3	2	2	1	-	-	-	2	1	3	3	1	-	-	-
Uvjetni zatvor	5	-	4	1	3	1	4	-	1	-	-	1	-	1	1
Odgojne mjere	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sigurnosne mjere	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Izvor podataka: Državni zavod za statistiku (2005)

da se trend nastavlja, možda sporijim tempom, ali sigurnim tempom. Najbolji pokazatelj te tvrdnje su podaci iz Državnog zavoda za statistiku (2005) prikazani u sljedećoj tablici:

Dakle, kao što je ranije navedeno, trend opadanja je primjetan. Iako ima godina kada je jednak broj osuđenih, a razlika je 10 godina (1991. i 2001), činjenica da se više ne pojavljuje veći broj slučajeva kao 8 (1990) ili 6 (1992) govori nam o tom trendu. Isto tako, ova tablica nam govori nešto i o kaznama koje dobivaju čedomorke. Vidljivo je da je u ovom periodu izrečeno 18 kazni bezuvjetnog zatvora, 22 kazne uvjetnog zatvora, jedna odgojna i jedna sigurnosna mjera, s tim da je jednoj osuđenici izrečena kazna bezuvjetnog zatvora i sigurnosna mjera. Prema tome možemo pretpostaviti da hrvatska sudska služba ima razumijevanja prema počiniteljicama čedomorstva s obzirom na poremećaj, ako je vještačenjem utvrđeno da ga je bilo, te njihovo socio - ekonomsko i obiteljsko - bračno stanje. Podatak o dužina kazni autorima nije bio dostupan, čak i kada bi znali kolike su dugotrajne kazne zatvora izrečene ovom periodu, velike poteškoće u primjećivanju bilo kakvog trenda bi stvarala promjena zakona iz 1997. godine, koja se zbilja točno na sredini ovog perioda, pa bi ostao premali broj godina, da bi došli do nekakvog zaključka o trendu pomicanja, bilo prema strožim ili blažim kaznama. Može se primijetiti, da od 1997. ima veći broj kazni bezuvjetnog zatvora od kazni uvjetnog, čak deset naprema četiri, ali još uvijek je to premali period vremena, da bi išta mogli sa sigurnošću tvrditi. Pa čak i kada bi takav trend uistinu postojao, ne uspijevamo doći do nekakve ideje, koja bi se mogla smatrati jednim od razloga

takvog pooštavanja kazni u odlukama hrvatske sudske prakse.

TIPOVI ČEDOMORKI (Modly i Barišić, 1998)

- 1. tip: žene koje puno prije poroda planiraju ubojstvo novorođenčeta zbog svoje neodgovornosti i egocentričnosti. Bez obzira na rizik da budu otkrivene žele se riješiti neželjenog djeteta.
- 2. tip: žene koje počine djelo zbog pritiska trećih osoba.
- 3. tip: primitivno - reaktivne čedomorke koje ubijaju dijete u afektivnom stanju (tzv. reakcije kratkog spoja) pri pomisli na teret budućnosti.
- 4. tip: čedomorke koje negiraju trudnoću pred samom sobom i okolinom, te ubijaju dijete zbog subjektivnog doživljaja konflikta sebe i okoline i straha koje on izaziva.

PREVENCIJA

U posljednjem stoljeću prevencija polako, ali sigurno ulazi na mnoga vrata, dogodile su se mnoge pozitivne promjene. Neke od njih su utjecale na smanjenje potrebe za počinjenjem čedomorstva - porast prosječne obrazovne razine, poboljšanje zdravstvene zaštite, emancipacija žena kao i sve bolja informiranost o raznim mogućnostima kontracepcije, te ublažavanje krutih patrijarhalnih moralnih shvaćanja (Cajner, 1993). No, autori ovoga rada smatraju da postoji potreba za intenzivnijim preventivnim djelovanjem i uključivanjem cijele društvene zajednice, s posebnim naglaskom na

ruralne sredine, gdje je prisutna najveća populacija čedomorki.

Kao prvo, na makro razini potrebna je pojačana društvena briga i odgovornost za zaštitu materinstva i djece s medicinskog, pravnog, socijalnog i socioekonomskog aspekta. Prema Cajner (1993) od velike vrijednosti bila bi korisna kvalitetnija zdravstvena zaštita i kontrola svake trudnoće, podizanje pravne svijesti i efikasnije djelovanje policije (pate od ograničenja opreme i osoblja). Sa šireg društvenog aspekta socijalne skrbi moguće je realizirati savjetovaništa za planiranje obitelji, kao i za trudnice u okviru dispanzera za žene. Službe socijalne zaštite bi mogle organizirati mliječne kuhinje, zdravstveno prosvjećivanje i edukaciju roditelja, srednjoškolaca i studenata prvenstveno u ruralnim sredinama gdje toga najviše nedostaje.

I Grozdanić (1997) smatra da problematika čedomorstva, koje izaziva i užas i samilost, svoje rješenje treba tražiti u području društvene brige za zaštitu materinstva.

Već formirani pokreti za prava žena mimoišli

socioekonomske i kulturalno deprivirane slojeve žena, a upravo iz tih slojeva nalazimo najveću populaciju čedomorki. Nužno je poboljšati socioekonomski status žena da bi se osamostalile od obitelji i nezavisno, te uz vlastite prihode odgajale vlastitu djecu. Ta tvrdnja sukladna je rezultatima istraživanja o podacima i motivima kaznenog djela čedomorstva (Ured za kriminalistička ispitivanja, 1955; Konstantinović - Vilić, 1986; Cajner 1993; Marcikić, Dumenčić sur., 2003) koji naglašavaju važnost socijalne geneze tog djela.

Osim važnosti preventivne zaštite šireg društva nužne je i potpora obitelji i muža.

Prema Kovač (2003), rizik čedomorstva se smanjuje ako postoji potpora u obitelji i odgovarajuće liječenje - farmakološko (antidepresivi za suicidalne ideje i depresiju, anksiolitici za agitaciju i nesanicu, antipsihotična sredstva kod sumanosti) i psihoterapijsko. Žene s rizikom za postpartalne poremećaje raspoloženja treba predvidjeti za psihijatrijsku konzultaciju tijekom trudnoće i puerperija.

LITERATURA:

- Bonnet, C. (2000): *Gesta ljubavi*. Bios, Zagreb
- Burić S., Marasović, O., Milat, M. (2002): Čedomorstvo. Seminarski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb
- Cajner, I. (1993): Opseg, kretanje i neka obilježja izvršenja i otkrivanja kaznenog djela čedomorstva. *Policija i sigurnost*, 3, 4, 407 - 420
- Cajner, I. (1993): Osobine i sociodemografske karakteristike počiniteljica čedomorstva. *Kriminologija i socijalna integracija*, 1, 1, 75 - 86
- Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje – DSM-IV (1996): Naklada slap, Jastrebarsko
- Državni zavod za statistiku (2005)
- Grozđanić, V. (1997): Čedomorstvo - poremećaj, čuvanje časti ili nešto treće?. *Vladavina prava*, 1 2-3, 59-69
- Grozđanić, V. (1996): Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 17, 2, 293-302
- Havelka, M. (1995): *Zdravstvena psihologija*. Medicinski fakultet, Zagreb
- Hirjan, F., Singer, M. (1998): *Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika*. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
- Horvatić, Ž. (1992): *Elementarna kriminologija*. Školska knjiga, Zagreb
- Kampađija, B. (1981): *Ubistvo - psihopatologija i sudska psihijatrija*. Matica Srpska, Novi Sad
- Kovač, M. (2003): Postpartalna psihoza i čedomorstvo. *Iz forenzičke ginekologije i opstetricije*, 192-198
- Konstantinović - Vilić, S. (1986): *Žene ubice*. Gradina, Niš
- Krajcer, M., Mihoci, J., Popović, N. (2005): Čedomorstvo. Seminarski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb
- Kurjak, A. (1984): *Očekujući novorođenče*. Naprijed, Zagreb
- Kazneni zakon (1997). *Narodne novine* 101/97, Zagreb
- Mak, T., Šarlija A. (1999): Čedomorstvo: nova i stara kaznenopravna regulacija. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 33, 67/68, 103-133
- Marciklić, M., Dumenčić, B. i sur., (2003): Čedomorstvo. *Iz forenzičke ginekologije i opstetricije*, 199-204
- Medicinska enciklopedija (1964): Čedomorstvo. *Jugoslavenski leksikografski zavod*, Beograd, 759-761
- Milosavljević, B. (1986): *Socijalna patologija*. Svjetlost, Sarajevo
- Modly, D., Barišić, Z. (1998): *Metodika istraživanja čedomorstva*. Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb
- Nova regulacija Kaznenog zakona za kazneno djelo čedomorstvo. <http://www.nn.hr>
- Singer, M. (1994): *Kriminologija*. Nakladni zavod Globus, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb
- Singer, M., Mikšaj - Todorović, Lj., Poldrugač, Z. (1985): *Kriminalitet na štetu maloljetnika*, Zagreb
- Šeparović, Z. (1987): *Kriminologija i socijalna patologija*. Zagreb
- Žakman – Ban, V. (1993): *Žene povratnice u Republici Hrvatskoj i njihova socijalnodemografska i kriminološka obilježja*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 1,2, 185-199

INFANTICIDE

SUMMARY

The goal of this paper is to provide an overview of several specific features of infanticide. Infanticide is a notion which relates to the killing of a newborn by its mother. Since the definition of infanticide is not universal in all states and their legislatures, the first part of the paper will provide the comparison of various definitions of infanticide, to cast better light to the problem. For complete understanding of this criminal deed, we should point to all possible factors and circumstances in which it takes place. Within the etiological frame, we will also point to the public misconceptions related to the motives of infanticide, and to the diffusion of social responsibility. All circumstances of the act of infanticide are important for better understanding of this criminal deed and for quality prevention.

Key words: *infanticide, etiology, phenomenology*